
Sosyal Korumada Yeni Sosyal Risk Yaklaşımı

Şenol ÖZTÜRK*

ÖZET

Gelişmiş kapitalist ülkelerde sanayi sonrası toplum yapısının ortaya çıktığı süreçte, sosyal risklerin yapısı da köklü biçimde değişmeye başlamıştır. Emek piyasası ve toplumsal yapıdaki köklü değişiklikler sonucunda yoksulluk konjonktürel bir nitelikten daha çok yapısal bir hale bürünmüştür. Ayrıca son yıllarda toplumsal yapıda meydana gelen dönüşümlerin, ekonomik yapının doğurduğu riskler için bir çarpan işlevi gördüğü ya da uygulanan sosyal politikaların faydasını azaltıcı yönde etki göstermekte olduğu görülmektedir. Özellikle emek piyasası ve ekonomik yapının dışında, bireyselleşme, aile yapısının istikrarsızlaşması gibi olgularla birlikte post-modern toplum yapısının sosyal risklerin toplumdaki dağılımına olan etkisi, sosyal politika geliştirmeyi daha zor hale getirmiştir. Bu durumda sosyal risk sorunuyla başa çıkmak için yeni yapıya uygun sosyal koruma stratejileri geliştirilmesi gerektiği dile getirilmeye başlanmış olup, iş ve aile yaşamını uzlaştırıcı ve çocuklara yönelik fırsat eşitliği sağlayıcı politikalar çözüm önerileri olarak öne çıkarılmaktadır. Aynı toplumsal statüdeki bireylerin kendi aralarında evlenmesi durumu olan homogami olgusunun ortaya çıkması ise kadın istihdamını artırma stratejisinin olumlu etkisinin zayıflama potansiyeli doğurmakta ve bu yönüyle sosyal risklerin değişen doğasını ortaya koymaktadır. Bu noktada çalışmada yoksullukla mücadelede geleneksel pasif yardımların yanı sıra ortaya çıkmasını engellemeye yönelik sosyal yatırım uygulamalarının, özellikle çocuk yoksulluğunu engelleme çabalarının, günümüz ekonomik ve toplumsal yapısının gereği olarak uzun dönemde daha etkili bir sosyal koruma politikası olacağı ileri sürülmekte ve Türkçe literatürde göz ardı edilen yeni sosyal risk-sosyal koruma anlayışına uygun sosyal politikaların geliştirilmesinin bir sosyal sorumluluk gereği olduğuna dikkat çekilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeni sosyal riskler, çocuk yoksulluğu, homogami.

* Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, senolozturk@klu.edu.tr

ABSTRACT

The New Social Risk Approach on Social Protection

As post-industrial societies began to emerge in developed capitalist countries, the structure of social risks changed radically, too. Sweeping changes in labor market and social structure turned poverty into a structural phenomenon rather than a cyclical one.

It is also an observed fact that transformation in social structure acts as a multiplier for the risks by economic structure, or has a detractive role for the benefits of social policies. Apart from labor market and economic structure, the effect of post-modern social structure on the distribution of social risks within the society, along with individualization and unstable state of the family structure, made it even harder to develop social policies. In order to cope with social risk problem, it's been being introduced that social protection strategies in line with the new structure should be developed; for which possible solutions put forward are policies enabling equal opportunities for children, and reconciling family life with working life. As the appearance of homogamy, the marriage between people on the same social scale, has potential to reduce the positive effects of enhancing woman employment and reflects the nature of changing social risks. The study argues that along with the traditional social assistance programs for fighting poverty, social investment practices that are towards preventing its emergence, in particular the efforts to prevent child poverty, will be a more effective social protection policy in the long run in accordance with today's economic and social structure. Accordingly, it is also a social responsibility to develop social policies in line with the new social risk-social protection concept which is ignored in Turkish literature.

Keywords: *New social risks, child poverty, homogamy.*

GİRİŞ

1980'lerden itibaren politik yelpazenin sağından ve solundan refah devletin bir kriz içinde olduğu ve yeniden yapılanması gerektiği vurgulanmaktadır. Sürecin başında salt finansal boyutlu olan bu kriz, ilerleyen dönemlerde demografik ve sosyal yapıda meydana gelen değişimlerin doğurduğu sosyal risklerle birlikte farklı bir niteliğe bürünmüştür.

1990'lı yılların başlarında refah devleti-küresel ekonomi uyumsuzluğu-verimsizliği gerekçesi ile sosyal politika alanında önerilen ve uygulanan yeniden yapılanma stratejileri maliyet odaklı iken 1990'ların sonu ile birlikte OECD ülkelerinde yapılan reformlarda sosyal politikada farklı bir yönelimin görüldüğü ve refah politikasının normları ve refah devle-

ti anlayışına ilişkin zihniyet yapısının açıkça değiştiği ifade edilmektedir (Bonoli & Natali, 2011:1).

Buna göre refah sistemlerinin bir yandan eski ve yeni sosyal risklerle en iyi şekilde başa çıkabilecek mekanizmalarla donatılması; diğer taraftan ise sosyal koruma¹ çabalarının dinamik ve artan biçimde küreselleşen ekonominin talepleri ile uyumlu hale getirilmesi gerektiği savunulmaktadır (Eichhorst & Konle-Seidl, 2008:4). Bu yaklaşım, sadece liberal kesimin bir iddiası olmayıp, aynı zamanda sosyal demokrasiye yakın olan entelektüeller tarafından da savunulmaktadır (Aust & Arriba, 2004: 25).

Literatürde yapılan tartışmalarda mevcut refah sistemlerinin ortaya çıkan olumsuz demografik ve finansal koşullar karşısında sürdürülebilirliğine ve bu sistemlerin istihdam artışını ve rekabet-bilgi yoğun ekonomileri desteklemekten çok engellediğine yönelik eleştirilerin yanı sıra ortaya çıkan yeni sosyal riskler ve ihtiyaçlar karşısında yetersiz olabileceğine de vurgu yapılmaktadır (Esping-Andersen, 2002:4). Özellikle sosyal risklerin sanayi sonrası toplumun özelliklerinden dolayı yeni kuşak olarak tanımlanabilecek bir niteliğe büründüğü ileri sürülerek sosyal politika düşüncesi içinde sosyal yatırım anlayışının savunulmaya başlandığı görülmektedir. Bununla paralel olarak Avrupalı kurumların, bugün ve gelecekte ekonomik olarak iyi bir konumda olmak için yeni sosyal risklerin tamamıyla başa çıkabilme kapasitesine sahip ve beşeri sermayeye odaklanmış bir sosyal politikayı savunmaya başladıkları görülmektedir (Jenson, 2012: 24).

Refah devletinin krizine yeni sosyal risk perspektifinden yaklaşan ve modern bir sosyal politika geliştirilmesi gerektiğini savunanlara göre bir yandan emek piyasalarının kadınsılaşması, diğer taraftan ailenin dönüşümü ve demografik yapıda doğum oranları ve ortalama yaşam ömrü yönünden gözlenen durum sosyal bakım düzenlemelerini ve gelir güven-

¹ Zaman zaman sosyal güvenlik kavramı ile karıştırılan sosyal koruma kavramı sosyal güvenliği de içerecek şekilde geniş anlamda hem sosyal risklerin ortaya çıkmasının önlenmesi (eğitim ve sağlık hizmetleri gibi) hem de sosyal risklerin etkisini gidermeye yönelik (sosyal sigorta, bireysel sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmet – tedavi ve rehabilitasyon vb.) uygulamalarla bireylerin her türlü sosyal riske karşı korunmasını ifade etmektedir. Bununla birlikte sosyal güvenlik uluslararası sosyal hukuk tarafından çerçevesi çizilmiş ve hak olarak kabul edilmiş ve daha çok sosyal risklerin yol açtığı gelir kaybını önlemeye yönelik kurumsallaşmış primli veya primsiz koruma mekanizmalarını ifade etmekte iken, sosyal koruma sosyal güvenliğe göre ucu açık ve daha muğlak bir kavram olarak kabul edilmektedir.

liğini tehdit etmektedir (Jenson, 2012: 4). Geleneksel refah devletinin sağlamaya çalıştığı sonuç eşitliği yerine fırsat eşitliğini sağlamanın önemine vurgu yapan bu yeni anlayışa göre, çocuklara yönelik sosyal yatırım programlarına eşitsizliği önleyici özelliğinden dolayı stratejik bir değer verilmektedir. Yine refah devletinin sürdürülebilirliği için genç nüfusun üretme potansiyelinin giderek önemli hale gelmesinden dolayı, bireylerin bilişsel becerilere sahiplikteki eşitsizliklerine yönelik bilişsel Gini katsayılarının dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Esping-Andersen, 2011:154).

Özellikle nitelikli işlerde çalışan ve yüksek gelire sahip ailelerde yetişen çocuklarla, tek ebeveynli veya çift ebeveynli olup da düşük gelir seviyesine sahip ailelerde yetişen çocuklar arasındaki nitelik kazanma potansiyelindeki eşitsizliğin sürekli biçimde artma yönünde ilerlemesi, çocuk refahını artırmaya yönelik sosyal politikaları önemli hale getirmektedir.

İki ebeveynin de çalıştığı aile modelinin giderek norm haline geldiği bir dünyada hem refah devletinin sürdürülebilirliği için doğurganlık oranlarının artırılması hem de ailelerin ve çocukların yoksulluktan kurtulması için iş ile aile yaşamını uzlaştırarak kadın istihdamını artırmak bu noktada ilk ve en etkin çözüm yolu olduğuna ilişkin bazı görüşler bulunmaktadır. (İlkkaracan, 2010: 10, Hemerijck, 2011; 17).

Oysa, bugün gelinen noktada gelişmiş sanayi sonrası post modern toplumlarda yoksulluğun önlenmesi ve fırsat eşitliğinin sağlanmasının kadın istihdamının artırılması dışında diğer birtakım dinamiklerle de ilişkili bir sorun olduğu görülmektedir. Dolayısı ile yeni sosyal risklerle tam anlamıyla başa çıkmanın kadın, aile, çocuk, eğitim ve emek piyasası politikalarından oluşan bütünleşik bir seti gerektirdiği ve başarılması çok kolay olmayan bir alan olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ise günümüzün gittikçe karmaşıklaşan sosyo-ekonomik yapısı ve bu yapının eşitsizlikleri üreten doğası olarak görülmektedir.

Yine yoksulluğun konjonktürel faktörlerden çok yapısal faktörler tarafından üretildiği bir dünyada ise kalıcı çözümler için sosyal politikaya yapısal bir perspektiften yaklaşılmasının gerekli olduğu vurgulanmalıdır.

Uluslararası literatürde 1990'ların sonlarından itibaren dile getirilen yeni sosyal risk perspektifi ile aslında yeni olan bir sosyal risk türü kas-

tedilmemektedir. Yoksa sosyal risk hala yoksulluğa düşme – yoksulluk kaynaklı sosyal dışlanma- olgusudur. Fakat bu yaklaşım sosyal risklerin doğasının veya yoksulluğu üreten mekanizmanın değişmesini anlama noktasında önemli olmaktadır. Özellikle yoksulluğun ortaya çıkmasında emek piyasası ve ekonomik yapıda meydana gelen dönüşüm ile toplumsal yapıda meydana gelen dönüşümün etkisini birlikte ele almak, sosyal koruma politikaları için daha bütüncül ve köklü çözüm önerisi getirmenin ön koşulu olarak düşünülebilir.

Tarihsel süreçte modern anlamda sosyal risk olgusu nasıl ki, gelişmiş kapitalist ülkelerde ortaya çıkmış ve kapitalistleşme süreci ile paralel biçimde diğer gelişmekte olan ülkelerde de tecrübe edilmişse, yeni sosyal riskler olarak tanımlanan olgular da bu ülkelerde benzer biçimde yaşanmaktadır. Bu sebeple bu konunun ülkemiz için de önem arz ettiği hususunu belirtmek gerekir. Bununla birlikte Türkçe literatürde yeni sosyal risk olgusu ile ilgili çalışmaların yeterli seviyede olmadığı görülmektedir. İşsizliğin yapısal hale gelmesi, çalışan yoksul olma durumu, sosyal dışlanma ve çocuk yoksulluğu gibi durumlar birçok çalışmada² incelenmekle birlikte, bütün bu olgular birbiri arasında ilgi kurulmaksızın sadece neo-liberal piyasa düzeninin yol açtığı bağımsız sorun alanları olarak ele alınmaktadır. Özellikle toplumsal yapıdaki dönüşümlerin yoksulluk üzerindeki etkisi bu çalışmalarda neredeyse hiç görülmemektedir. Hem bunların kendi aralarındaki ilişkiler hem de bunlarla toplumsal yapı arasındaki ilişki göz önüne alınmadığından, sonuçlar için yapılan değerlendirmeler, nedenler için yapılamamaktadır. Önerilen çözümler ise çoğunlukla gelirin yeniden daha adil biçimde dağıtılmasından öteye gidememektedir. Oysaki yeni sosyal risk perspektifinde yoksulluğun oluşumunda piyasa düzeni ve toplumsal yapı birlikte dikkate alınmaktadır. Ayrıca devletin sermaye karşısında görece zayıfladığı bir piyasa ile bireyselleşme, ailenin istikrarsızlaşması gibi karakteristiklerin baskın hale gelmeye başladığı bir toplumsal yapı gerçeği karşısında fırsat eşitliği sağlamaya dönük sosyal politikaların bir çözüm oluşturabileceği salık verilmektedir.

Bu nedenle bu çalışmada yeni sosyal risk perspektifi ele alınarak öncelikle, sosyal riskleri ortaya çıkartan karmaşık yapıya ve bu yapının eko-

² Türkçe literatürdeki çalışmalara örnek olarak; *Uyanık, 2008; Kapar, 2004; Sapançalı, 2005; Arpacioğlu, Yıldırım, 2011; Durgun, 2011; Çalışkan, 2010; Kurnaz, 2007* gibi çalışmalar gösterilebilir.

nomik ve toplumsal yapıdaki dönüşümlerle daha da karmaşıklaşan doğasına dikkat çekilmeye çalışılacaktır. Ayrıca buradan hareketle çocuklar için fırsat eşitliği sağlayacak politikaların, geleceğin toplumunda sonuç eşitliğini sağlamadaki önemi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1. Yeni Sosyal Risk Olgusu

Refah devletinin yeniden yapılanması üzerine yapılan çalışmalarda, sürecin başında salt harcamaların kısılmasına yönelik yüzeysel formüller tartışma gündemini oluştururken, 1990'lı yıllarla birlikte refah devletinin gerileme dönemini yaşadığı yeni ekonomik yapıyı ve bu yeni dönemin dinamiklerini tanımlamaya yönelik yaklaşımlar öne çıkmaya başlamıştır. Refah devletinin krizine yönelik yapılan ve ikinci kuşak olarak görülebilecek bu çalışmalarda genel olarak artan refah talebi, kaynakların yetersizliği ve bu ikisini uzlaştırmada hükümetlerin kapasitelerinin sınırlılığı analiz konusu edilmiş ve refah devletinin dönüşümü, verimlilik ve sürdürülebilirlik yönünden ele alınmıştır. Oysa 2000'li yılların başından itibaren bu analizlerde post endüstriyel toplumsal dönüşüm ve bu dönüşümün bireyleri maruz bıraktığı yeni kuşak sosyal riskler de değerlendirilmeye başlanmıştır (Taylor-Gooby, 2004: 5-7).

Bu yaklaşımlarla birlikte sosyal refah paradigmasının artık değişmesi gerektiği dile getirilmeye başlanmıştır. Fakat 1990'lı yılların sonu ve 2000'lerin başından bu yana ekonomik yapıyı dikkate almaya ek olarak toplumsal yapıda meydana gelen değişikliklerin refah devleti üzerine etkileri ortaya konularak yapısal dönüşüme yönelik analizler daha derinlemesine yapılmaya başlanmıştır. Sanayi toplumundan post-endüstriyel toplum yapısına geçişle yeni sosyal risklerin ve yeni dezavantajlı risk gruplarının ortaya çıktığını varsayan bu yaklaşımlar finansman amaçlı yeniden yapılanma ve paradigma değişikliğinin ötesine geçerek, bu yeni risklerin ortaya çıkmasını önlemeye yönelik bir anlayışın sosyal politika da hakim olması gerektiği görüşü ortaya çıkmıştır.

Yeni sosyal riskler ile sanayileşme sonrası süreçte ekonomik, demografik ve toplumsal yapılarda meydana gelen değişimler ve kadının işgücüne kitlesel biçimde katılımı sonucunda daha öncesine göre bazı toplum kesimleri için ciddiyet arz etmeyen yoksulluğa düşme riski kastedilmektedir. Yeni sosyal risk kavramı ile kastedilen şey ise yoksulluğun emek

piyasasında, demografi ve toplumsal yapılarıdaki dönüşümler sonucunda daha farklı bir dinamiğe sahip olarak ortaya çıktığıdır.

Yeni sosyal risk anlayışını gerekli kılan ekonomik, demografik ve toplumsal yapıda meydana gelen söz konusu dönüşümler ise aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır.

1.1 Aile Yapısının Dönüşümü

Toplumsal yapıdaki değişimlerin içinde en önemlisi boşanma oranlarındaki ve kadın işgücü katılımındaki artış ile ilişkilendirilen aile yapılarındaki istikrarsızlık olarak görülmektedir. Buna paralel olarak da, tek ebeveynli aileler artarken, bu durum yoksulluk tehlikesi altındaki hanelerin ve bu hanelerdeki çocuk sayısının artmasıyla sonuçlanmıştır (Huber & Stephens, 2004: 2).

Boşanma oranlarındaki artıştan dolayı 1980'lerden beri tek ebeveynli hanelerin oranı ve tek ebeveynli ailelerde yaşayan çocukların oranı da artmaktadır. Veri bulunun 11 OECD ülkesinin (Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İrlanda, Japonya, Hollanda, Yeni Zelanda, İsveç, İngiltere, ABD) tamamında 1980'lerin başı ve 2000'lerin başı arasında çocuklu aileler içinde tek ebeveynli ailelerin oranı ciddi biçimde artmıştır. En düşük orana sahip Japonya %4,9 ve 'dan %8,3'e; en yüksek orana sahip ABD %19,5'ten %26,5'e çıkarken, Kanada, Danimarka, Fransa, Almanya, İrlanda, İsveç, İngiltere, %10'lar seviyelerinden %20 seviyelerine çıkmış, Yeni Zelanda ise en fazla artışla %14,1'den %29,2'ye çıkarak rekor kırmıştır (Chapple, 2009: 17).

Çocuklu veya çocuksuz tek ebeveynli hanelerin OECD genelindeki oranını 1980'lerin sonunda ortalama olarak %15 iken, 2000'lerin başlarında %20'ye, 2010 yılına gelindiğinde ise %27,7 gibi çok ciddi bir seviyeye ulaşmıştır. 2000 sonrası dönemde farklı tarihli verilere göre OECD ortalaması olarak 0-14 yaş arasındaki çocukların %16'sı tek ebeveynli ailelerde yaşamakta olup bu ailelerin %85'inde ebeveyn kadındır. 2007 yılı OECD ortalaması olarak 18 yaş altı çocukların %15'i tek ebeveynli ailelerde yaşamakta iken 2008 yılında bu oran %16'ya yaklaşmıştır ki, (Skinner, 2014: 279) bu durum artış hızını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

29 OECD ülkesinin 2005 ve 2011 yılları arasındaki en son tarihli verilerine göre tek ebeveynli ailelerin çocuklu aileler içindeki oranı OECD ortalaması olarak % 19,9'a yükselmiştir (OECD, 2010: 5; OECD, 2011a: 10; OECD, 2011b: 28; OECD, 2013: 5).

Yapılan projeksiyonlarda hem tek ebeveynli ailelerin oranının hem de bu ailelerde yaşayan çocukların oranının 2025-30 yıllarına gelindiğinde daha da artacağı öngörülmektedir (OECD, 2011b: 30).

1970'li yıllardan itibaren tek ebeveynli ailelerin görece artmasının yanı sıra, bu ailelerin oluşumunda meydana gelen değişim de aynı derecede önemlidir. Daha önceleri tek ebeveynli aileler daha çok ayrılma-boşanma biçiminde oluşurken, zaman içerisinde hiç evlenmeksizin çocuk sahibi olup aile oluşturan annelerin kurduğu aileler şeklinde meydana gelmeye başlamışlardır (Sorensen vd., 2000: 1). Örnek olarak, diğer gelişmiş ülkelerle paralel biçimde ABD'de 1980'lere kadar tek ebeveynli aile boşanmalar yoluyla oluşurken, bu tarihten sonra ise evlilik dışı birlikte yaşam olgusu ile hızlı bir artış göstermeye başlamıştır (Bianchi, 2011: 18).

Tek ebeveynli aileler, ebeveynin çoğunlukla genç ve düşük eğitimli kadın olması ve para, zaman ve sosyal ağ gibi kaynaklar ile ortak kaynak kullanımı, harcamaların paylaşımı gibi tasarruf imkânlarına sahip olamadıkları için, sosyal risklere karşı savunmasız ve yüksek seviyede dezavantajlı grup olarak görülmektedir (Nielsen, 2004: 10-31-37; OECD, 2011a: 10). Yine son yıllarda artan haneler arası gelir eşitsizliğinin artışının sebebi olarak bir çok yazar tek ebeveynli ailelerin oransal artışını ve nitelik olarak zayıflığını göstermektedir (Lu ve vd. Tarihsiz: 16; Daly ve Valletta, 2004: 22-30; Lee, 2008: 269).

Evlilik dışı birliktelikler şeklinde oluşturulan ve çocuk bulunan haneler-aileler de genel olarak kırılğan aile olarak tanımlanmakta ve tek ebeveynli aileler gibi çocuklar için ciddi yoksulluk riski taşıyan yapılar olarak görülmektedir (Sorensen vd., 2000: 2-3). Nitekim 18 OECD ülkesinin 1978 ve 2008 yılları arasında tek ebeveynli ve çift ebeveynli ailelerdeki yoksulluk oranları incelendiğinde çift ebeveynli ailelerin oranlarının çok fazla değişmediği görülürken, ülkelerin çoğunda özellikle aile yardımlarının cömert olmadığı ülkelerde tek ebeveynli ailelerde yoksulluk oranlarının 2000 sonrasında ciddi biçimde artma eğilimine girdiği görülmektedir (Maldonado and Nieuwenhuis, 2014: 26).

Yine 2007 yılı verilerine göre AB25 geneli için hane türüne göre çalışan yoksul olma riskinin incelendiği bir çalışmada bağımlı çocuğu olan iki veya daha fazla yetişkinin bulunduğu bir ailenin yoksulluk riski %9 olarak ölçülmüşken, aynı risk tek yetişkinli ve bağımlı çocuğun olduğu bir aile için %18 olarak ölçülmüştür (EWCO, 25.06.2012:1).

2009-2010 tarihli verilere göre, OECD ortalaması olarak çocuklu ailelere ait genel çocuk yoksulluğu oranı %10 iken tek ebeveynli ailelerin çocuk yoksulluğu oranı %30 seviyesinde gerçekleşmiştir (Skinner, 2014: 280).

1.2 Emek Piyasasında Dönüşüm

Bir diğer değişim ise standart istihdamda istikrarsızlığın, ücret eşitsizliğinin ve işsizliğin seviyesinin ve süresinin ciddi biçimde artmasıdır. Endüstri çağının emek piyasaları ile kıyaslandığında günümüzün emek piyasalarında üretim sektöründe iyi ücretli ve geleneksel olarak erkek işi olarak kabul edilen işlerde ciddi bir kayıp görülürken, çalışan yoksul olgusuna neden olan düşük ücretli ve riskli-istikrarsız hizmet işlerinde bir artış görülmektedir (Jenson, 12 Nisan 2012: 4). İşgücü piyasalarındaki ikili yapının yeni bir olgu olmamakla birlikte son birkaç on yıl boyunca daha yaygın hale geldiği ve bugün Avrupa genelinde çalışan yoksulların oranının Avrupalı işgücünün %3 ve %14 arasında olduğu ülkeler arası durum analizi yapan bazı çalışmalarda ifade edilmektedir (Nelson, 2012: 4-5). 2009 yılı AB27 ortalaması olarak istihdamda olup da yoksulluk sınırının altında yaşayan bireylerin oranının 2005 yılından bu yana bir gelişme göstermeyerek %8,4 seviyesinde kalması (European Commission, 2011: 21) sorunun kalıcılığını ve ciddiyetini göstermektedir.

Yine ücretler ve ücret paylarındaki son küresel eğilimler, ücret dağılımı ölçeğinde tepedeki ücretlerin arttığı buna karşılık orta ve alt seviyedeki ücretlerin durgunlaştığı eşitsiz bir yapıyı işaret etmektedir. Çalışma çağındaki bireylerin hane gelirlerinin genel olarak yaklaşık %75'ini oluşturan ücret ve maaşların dağılımındaki bu değişimlerin ise hane gelirindeki eşitsizliğin temelini oluşturduğu kabul edilmektedir. Fransa, Japonya ve İspanya dışındaki OECD ülkelerinde 1980 sonrası süreçte ücret dağılımında en tepedeki %10'luk gruptaki işçilerin maaşları en alttaki %10'luk gruba göre daha fazla artmış olup en üst ile orta arasındaki fark en alt ile orta ile olan farktan daha fazla açılmıştır. (OECD, 2011a: 6)

Yine ILO'nun yaptığı çalışmalarda 1995–2000 ile 2007–2009 dönemlerinde seçilmiş 30 ülkenin 17'sinde en üst %10'luk kesim ile en alt %10'luk kesim arasındaki ücret farklılığının arttığı görülmektedir. Ayrıca aynı dönemler karşılaştırıldığında veri bulunan 37 ülkenin 25'inde düşük ücretli istihdamın da arttığı görülmektedir (ILO, 2010: 31-34).

Düşük ücretli işlerde çalışanların karşı karşıya kaldığı risk sadece ücret düşüklüğü ile sınırlı olmayıp, iş kaybından dolayı gelir istikrarsızlığını da barındırmaktadır. Emek piyasasında meydana gelen değişimler eğitim ve istihdam arasındaki ilişkiyi daha da güçlendirirken, düşük eğitimliler arasında sosyal dışlanma riskini ortaya çıkarmaktadır. AB ülkeleri gibi gelişmiş ülkelerde bile düşük ücretli işçiler arasındaki işsiz kalma olasılığının yüksek ücretli işçilere göre 2-3 kat daha yüksek olduğu belirtilmektedir (ILO, 2010: 31-34). Yine yapılan çalışmalarda minimum eğitim seviyesine sahip olan kişilerin üniversite eğitimi alan kişilere göre işsiz kalma olasılıklarının 2,5 kat daha fazla olduğu ve uzun süreli yoksulluğa maruz kalma olasılıklarının ise 5 kat daha fazla olduğu görülmüştür (Taylor-Gooby, 2004: 4). Ortaya çıkan bu yeni istihdam koşulları çalışma çağında yoksulluk riskini sanayi toplumundan farklı biçimde gündelik bir olgu haline getirirken aynı biçimde çocuk yoksulluğunun da artmasına yol açmıştır (Huber & Stephens, 2004: 3).

Düşük niteliklilik olgusu sürekli mevcut olmakla birlikte, düşük nitelikliliğin sosyal risk oluşturması sanayi sonrası toplumsal koşullar altında daha farklı bir niteliğe bürünmüştür. Öncelikle savaş sonrası dönemin sanayi toplumunda ağırlıklı biçimde imalat sektöründe istihdam edilen düşük nitelikli bir çalışan teknolojik gelişmelerin yol açtığı verimlilik artışlarından yararlanabilmekte ve bu suretle toplumun diğer bireyleri gibi yüksek ücretler alabilmekteydi. Ayrıca sanayi işçileri arasında mevcut olan sınıf dayanışması da vasıfsız işgücünün yoksulluk riskinden korunmasını kolaylaştırmıştır. Oysa bugünkü istihdam yapısı içinde işsizlikten kurtulmayı başarmış bile olsalar, düşük nitelikli bireyler daha çok düşük katma değerli hizmet sektöründe çalışmakta olup hem geçmişteki gibi verimlilik artışının yol açtığı getirilerden hem de atomize olmuş bir emek piyasası ortamında sınıf dayanışmasının avantajlarından mahrum durumdadırlar (Bonoli, 2004: 4). Ayrıca sanayi toplumunun hakim üretim modeli olan fordist üretim sisteminin en önemli özelliği işin parçalara ayrılıp vasıftan

arındırılarak niteliksiz işçinin yapabileceği bir sistemi oluşturmaktı. Bir diğer ifade ile savaş sonrası refah devletinin üstünde yükseldiği üretim modelinin temelinde vasıfsız işçi kullanımı bulunurken, post endüstriyel üretim modellerinde ise vasıfsız işçi sistemde katma değer üretilmediği ikincil öneme sahip alanlarda kullanılmaya başlanmıştır. Bu nedenle yeni dönemde vasıfsızlık marjinalite ve korunmasızlıkla aynı anlama gelmiştir denilebilir.

Bu duruma uygun olarak 1990'ların sonundan itibaren vasıfsız işgücünün ücretleri için önemli bir husus olan ücretlerin verimlilik artışı ile paralellik göstermesi durumunun gelişmiş ülkelerde bozulmaya başladığı görülmektedir. 1999 ve 2009 arası dönemde gelişmiş ülkelerde reel ücretler %5,2 artış gösterirken emek verimliliği %10,3 artış göstermiştir. Ücret artışlarının emek verimliliğinin altında kalmasında ve farkın sürekli biçimde büyümesinde işçilerin pazarlık gücünün zayıflaması ve düşük ücretli standart dışı istihdamın artmasının etkili olduğu belirtilmektedir (ILO, 2011: 2-4). Ortalama ücretlerin verimlilik artışının altında geliştiği bir emek piyasasında düşük vasıflı çalışanların verimlilik artışından yararlanmasını beklemek gerçekçi olmayacaktır.

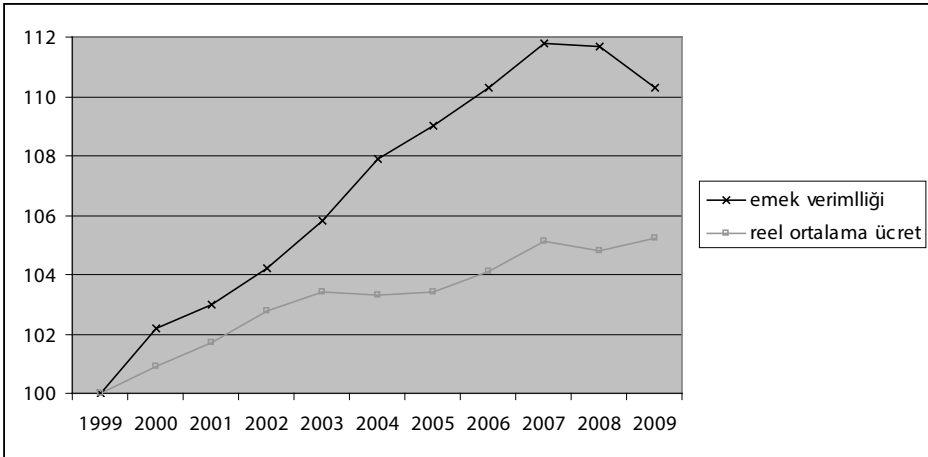
Düşük ücretli işlerde çalışan vasıfsız iş gücünün gelir seviyesi ile ilgili bir gösterge de ücretin katma değer ya da milli gelir içindeki oranıdır. 1976 ve 2009 yılları arasında 15 OECD³ ülkesinde ücretlerin katma değer içindeki oranı %67 civarından yaklaşık %10'luk bir düşüş göstererek %57 seviyelerine gerilemiştir. Genel olarak alt gelir grubundaki hanelerin gelirlerinin çoğunluğu ücretlerden meydana geldiğinden, ücretlerin katma değer içindeki payının bu şekilde azalması alt gelir dilimini oluşturan vasıfsız bireylerin ve bunların hanelerinin gelirlerinde bir azalmayı ifade edeceği kabul edilmektedir (OECD, 2008: 35; Cural, 2009: 81).⁴

³ Almanya, ABD, Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, İsveç, İtalya, Japonya, Yunanistan

⁴ Aynı 15 ülkenin 1980 ortalarından 2000'lerin ortalarına kadar olan dönemde en alt ve en üst gelir grubundaki gerçek hane halkı gelirlerinin gelişimi bu durumu ifade etmektedir. Şöyle ki, ücret payının azalmaya devam ettiği bu süreçte en üst gelir grubunun en alt gelir grubuna oranı ortalama olarak 1990'ların ortalarında 3,77'den 2005 yılına gelindiğinde 3,87'ye çıkmış (OECD Family Database, s.2) ve eşitsizlik daha da artmıştır. Fakat 1985 ve 1995 yılları arasındaki dönem ile 1995 ve 2005 yılları arasındaki dönemde en alt ve en üst gelir gruplarının gelir artışları ile aynı dönemlerde ücret payının azalma hızı karşılaştırıldığında, 1985-1995 döneminde ücret payı %6,25 azalırken, 1995-2005 döneminde azalma hızı yavaşlamış ve bu oran %5 olarak gerçekleşmiştir.

Düşük vasıflı işgücünün işsizlik riskinde meydana gelen artmayı ve ücret seviyelerinde meydana gelen göreceli düşüşü bu kesime yönelik işgücü talebinde meydana gelen olumsuz değişim açıklamaktadır. Avrupa Mesleki Eğitiminin Geliştirilmesi Merkezi'nin 2000 ve 2020 yılları arasında kapsayan bir dönem için yapmış olduğu çalışmaya göre, 2000 yılından itibaren AB27 ülkelerinin geneli için düşük vasıflı işgücüne olan talep yıllık %3 seviyesinde sürekli biçimde düşerken, orta ve yüksek vasıflı işgücüne olan talep ise artmaktadır. Bu süreçte her ne kadar düşük vasıflı işgücü arzında da bir azalmanın meydana geleceği görülse de, arz seviyesinin talep seviyesinin oldukça üzerinde olacağı kestirilmektedir (CEDEFOP, 2011: 88-94).

Grafik 1 : 2000'li Yıllarla birlikte Emek Verimliliği ve Ortalama Ücretin Gelişimi

Kaynak: ILO, *Global Wage Trends And Wage Policy Developments in Selected Countries*, Geneva, March 2011, p. 4.

Genel olarak tüm çalışanlar için özel olarak da vasıfsız çalışanlar için reel ücret seviyelerinin düştüğü post-endüstriyel emek piyasalarında, düşük gelir seviyesine sahip aileler için iki ebeveyninde çalışması yoksulluktan kaçınma için bir zorunluluk olmaktadır. Yapılan bazı çalışmalarda çift ebeveynli ailede tek ebeveynin çalışması durumunda bu ailelerin yoksul-

Buna karşılık en alt gelir grubunun gelirlerinin yıllık ortalama artış oranı 1995- 2005 döneminde bir önceki döneme göre %17 artarken, en üst gelir grubunun gelirlerinin yıllık ortalama artış oranı bir önceki döneme göre sadece %8 artış göstermiştir (OECD, 2008:29-35). Bu durum ise ücret payının alt gelir grubu için önemini ortaya koymaktadır.

luk oranının çift ebeveynin de çalıştığı ailelere göre 3 ila 6 kat arasında daha fazla olduğu ve liberal refah rejimine sahip ülkelerde bu etkinin daha belirgin olduğu görülmüştür (Taylor-Gooby, 2004: 3). Bu nedenle iki ebeveyninde çalışması gereken veya tek başına olan ebeveynin çalışabilmesi durumlarında iş ve aile yaşamının uzlaştırılamaması yoksulluğa yol açması nedeniyle yeni bir sosyal risk durumunu oluşturmaktadır.

Nitekim yapılan çalışmalarda muhafazakâr ve güney refah rejimlerine ait ülkelerde yeni risklerin iş ve aile yaşamını dengelemede zorluk yaşayan düşük nitelikli kadınları etkiledikleri görülmüştür (Taylor-Gooby, 2004: 3). Bu durumda ise tek ebeveynli aileler için iş ve aile yaşamının uzlaştırılması yoksulluktan kaçınmak için hayati bir öneme sahip olmakta (Bonoli, 2004: 4) olup bu amaçla özellikle tek ebeveynli ailelerin ücretli iş sahibi olması için çocuk bakım hizmetleri ve ebeveyn izni gibi uygulamaların hayata geçirilmesi önem arz etmektedir (Taylor-Gooby, 2004: 22).

1.3 Hane Geliri Eşitsizliği ve Kadın İstihdamı

Bugünün post modern toplumları kadınların gittikçe daha fazla biçimde emek piyasalarına katıldığı ve aile gelirini kazanmada erkeğe destek olduğu bir hale gelmiştir. 1960'larda Amerikalı ailelerin %61'inde kadınların aile gelirine hiç katkısı yokken bugün çift gelirlili aile modeli norm haline gelmiştir ve yalnız erkeğin geliri ile geçinen çiftlerin oranı %30'un altına inmiştir (Esping-Andersen, 2011: 36,74). İskandinav ülkelerinde aile gelirlerinin %40-45'i kadınlar tarafından kazanılmaktadır. Amerika ve diğer bazı ülkelerde ise eğitim seviyesi düşük olan kadınların istihdam oranları da düşük olduğu için kadınların aile gelirine katkı oranı ABD'de %32, Almanya, Hollanda, İspanya ve İtalya gibi ülkelerde yaklaşık %25 gibi daha düşük bir seviyededir. Ayrıca kadınların çalıştığı aileler artarken kadınlar ve erkekler arasındaki ücret farklılıklarının da birçok Avrupa ülkesinde giderek azaldığı ve aile gelirine olan katkılarının da giderek arttığı görülmektedir (Esping-Andersen, 2011: 37,82,120). Her ne kadar kadınlar ve erkekler arasındaki ücret eşitsizliği devam etse de, 1990'ların ikinci yarısından sonraki dönemden bu yana, ücretlerdeki cinsiyet eşitsizliğinde istikrarlı bir düşüş trendi devam etmektedir. Kadınların ortalama ücreti 1996 yılında erkeklerin ortalama ücretinin ancak %69,1'i kadar iken, 2006 yılında bu oran artarak %84,8 olmuştur (EWCO, 13.06.2012: 1).

Tüm bu gelişmeler kadınların çalıştığı ailelerin yoksulluk riskinin azalmasını sağlamakla birlikte birlikte, homogami⁵ biçiminde yapılan evlilik olgusu çift gelirli aileler ile tek gelirli ve çift gelirli fakat düşük vasıflı işlerde istihdam edilen ailelerin arasında ciddi bir gelir eşitsizliği durumunu da doğurmaktadır. Çünkü her ne kadar 1980'lerin ortalarından itibaren kadın istihdamı hızlı biçimde artmış olsa da, bu istihdam artışının daha çok düşük ücretli işlerle gerçekleştiği ve evli çiftler arasında en yüksek gelir grubuna ait bireylerin hanımlarının istihdamının en fazla artış gösterdiği belirtilmektedir. Yine aynı süreçte OECD ülkelerinde aynı ya da komşu gelir grubunda bulunan bireylerin birbirleri ile evlenmesi olgusu görülmeye başlanmıştır. Bugün için her iki partnerin de çalıştığı aileler içinde eşlerin aynı ya da komşu gelir aralıklarında olduğu ailelerin oranı bundan yaklaşık 20 yıl öncesinde %33 seviyesinde iken bugün bu oranın %40 seviyesinde olduğu görülmektedir (OECD, 2011a: 11).

Örnek olarak İngiltere'de kadınların yüksek eğitime katılımlarının artmasına paralel biçimde, erkeklerin kendilerine yakın eğitime sahip eşler bulmaları kolaylaşmış ve üniversite mezunu eş seçen üniversite mezunu olan erkeklerin oranı 1971 yılında %15'ten 2001 yılında %74'e yükselmiştir. (Hamplová, 2005: 7)

Avrupa ülkelerinde son 20-30 yıl içinde evlilik dışı birlikte yaşamın tüm sosyal katmanlarda artış göstermekte olduğu ve yapılan çalışmalarda yüksek eğitilmiş bireyler arasında oluşturulan evlilik dışı birlikteliklerde homogami eğiliminin evliliklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Özellikle İskandinav ülkelerinde bu birliktelikler evlilik müessesinin yerini almasından dolayı homogami olgusu evlilik dışı birlikteliklerde de önemli olmaktadır (Hamplová, 2005: 8-10-20).

Eşit eğitim ve gelir seviyesindeki bireylerin yaptığı evliliklerin artması eşlerin gelirlerindeki korelasyonun artması anlamına gelmekte ve bu durum bir çok yazara göre son 30 yıllık süreç içinde bir çok gelişmiş ülkede ciddi biçimde artış gösteren haneler arasındaki gelir eşitsizliğine önemli ölçüde katkıda bulunur unsur olarak gösterilmektedir (Ostrovsky, Tarihsiz: 2; Lu ve vd., Tarihsiz: 1; Daly ve Valetta, 2004: 2; OECD, 2011a: 7-11). Do-

⁵ Homogami aynı toplumsal kesimden olanların birbirleri ile evlenmeleri durumudur. Bireylerin evlenirken aynı ya da benzer gelir, eğitim seviyesi ve toplumsal statü gibi özelliklere sahip eşleri tercih etmeleri en belirgin olanlarıdır.

layısı ile düşük ve yüksek ücretliler arasındaki farkın artmasına paralel biçimde gerçekleşen bu istihdam artışının homogami olgusu ile birlikte gelir eşitliğini artırmadaki etkinliği azalmaktadır denilebilir.

ABD ve Kanada için yapılan çalışmaların bir kısmı hane geliri eşitsizliğinde meydana gelen artışta homogami türü evlilik trendinin etkili olduğunu ortaya koyarken (Lu vd. Tarihsiz: 15-16), diğer bir kısmı ise homogami olgusundan daha çok ücret yapısında meydana gelen değişimlerin eşitsizliği açıkladığını (Ostrovsky, Tarihsiz: 5-25) işaret etmektedirler. Bazı çalışmalarda ise, mevcut evlilikler içindeki homogamik eğilimin artış göstermese bile; istihdam artışında ve çalışma süresinde yüksek gelir seviyesindeki erkeklerin eşlerinin daha fazla orana sahip olması, en alt ve en üst ücret seviyelerinin arasındaki farkın kadınlarda da artış göstermesi gibi durumların yüksek gelir seviyesindeki homogamik ailelerle diğer aileler arasında eşitsizliği artırdığı belirtilmektedir (Lee, 2008: 255-262-268).

Bu durumu ampirik olarak ölçmek için Esping Andersen'in Danimarka, Fransa, Almanya, İrlanda, Hollanda, İspanya ve İngiltere'ye ait Avrupa Topluluğu Hanehalkı Paneli verilerine dayanarak yaptığı ve kadınların aile gelirine katkısının en alt ve en üst gelir grubu aileler arasında gelir eşitsizliğine etkisini incelediği çalışmada Danimarka ve İngiltere dışındaki tüm ülkelerde kadınların gelirlerinin eşitsizliği artırdığı görülmektedir (Esping-Andersen, 2011: 87,88).

Yeni sosyal risklerin oluşumunu sosyolojik perspektiften ele alan bazı yazarlar ise, bir taraftan sosyal risklerin özünde yeni olmadığını fakat bu risklerin dağılımının yeni bir olgu olduğunu vurgulamaktadırlar. Ayrıca bu risklerin meydana gelmesini sadece ekonomik yapıdaki gelişmeler ve aile yapısı gibi daha somut yapısal gelişmelerin yanı sıra bireyselleşme, yeni-bireysel teknolojilerin kullanımı gibi post-modern – geç modernlik tezahürleri ile açıklamak gerektiği vurgulanmaktadır. Günümüz dünyasında, bireylerden kişisel yeteneklerini dinamik kılma yönünde gittikçe zorlaşan taleplerde bulunan bir toplumsal çevre, sosyal eşitsizliğin yeni türlerini biçimlendirmektedir. Buna göre geç modernleşme içinde meydana gelen sosyal entegrasyon ve benzeşmenin yeni biçimleri sosyal risklerin yeni biçimde dağılımına yol açmasından dolayı önemli hale gelmektedir. Bazı yazarların modern toplumda görülen bireyselleşme ve çözülme olgusunun da özünde homojenleşme ve entegrasyonun yeni

bir biçiminin ortaya çıkma süreci olarak görülebileceği vurgusu (Harrits, 2006: 6,10,18) dikkate alındığında homogaminin de bu eşitsiz toplum yapısında ortaya çıkan bir yeni tür dayanışma olduğu kabul edilebilir.

Fakat bu durum nesiller arası fırsat eşitliğine olan etki bakımından ele alındığında, bireyselci ve rekabetçi bir piyasa mantığı içinde homogami biçiminde yapılan evlilik olgusunun piyasada oluşan bu ikili gelir yapısında, kesimler arasındaki uçurumu daha artırarak gelir eşitsizliğinin geometrik biçimde arttığı bir toplum yapısı ortaya çıkaracağı kabul edilebilir.

Çünkü bu tür evliliklerde benzer biçimde yüksek eğitim, gelir ve refah seviyesine sahip ebeveynler maddi, kültürel ve entelektüel kaynakların oluşturduğu sinerji sayesinde kendi çocuklarına daha farklı imkanlar sunabilmektedir. Bu yüzden homogaminin artması nesiller arası devamlılık gösterecek bir toplumsal kapalılık biçiminin oluşumuna işaret olarak görülmektedir(Hamplová, 2005: 1).

Bu durum ise yeni nesil sosyal risk olgusunun daha çetrefilli boyutları olduğunu göstermektedir.

2. Sosyal Dışlanma ve Yeni Sosyal Risk Anlayışı

Yeni sosyal risk perspektifi, geleneksel sosyal risk anlayışından iki yönden ayrılmaktadır. İlki yoksulluğu ortaya çıkaran süreçlerin yeni dönemde farklılaştığına ve toplum içinde yoksulluk tehdidi altında kalan yeni ve büyüyen bir kesimin ortaya çıktığına yaptığı vurgudur. Buna göre yoksulluk veri olarak kabul edilen bir olgu olarak kabul edilmek yerine, kendisini üreten mekanizmalar dikkate alınarak çözülebilecek bir olgu olarak düşünülmektedir. Ayrıca bu anlayış yoksulluk riski altında kalan kesimlerin ciddi biçimde artış göstermesini ve hükümetlerin doğrudan sonuç eşitliğini sağlamak için katlanmaları gereken külfetin her geçen gün ağırlaşmasını dikkate alarak geleneksel sosyal korumanın sürdürülmesinin zorluğuna ve yoksulluğun ortaya çıkmadan giderilmesine yönelik bir arayışın zorunluluğuna işaret etmektedir.

Genel olarak bireylerin ya da toplum kesimlerinin işsizlik, vasıfsızlık, yoksulluk, sağlık gibi sebepler yüzünden toplumsal süreçlere tam olarak katılamaması durumu olarak tanımlanabilen (Bäckman & Nilsson, 2010: 108) sosyal dışlanma olgusu ile yeni sosyal risk olgusunun aynı şeyleri kastettikleri düşünülse de aralarında iki noktada fark olduğu söylenebilir.

Bir olgu olarak yeni sosyal risk kavramı post modern toplum yapısının yoksulluk ve sosyal dışlanma üzerine olan etkisine ve günümüzdeki sosyal dışlanmaya yol açan mekanizmaları bütüncül biçimde anlamaya yönelik vurgusu ile klasik sosyal dışlanma düşüncesinden farklılaşmaktadır.

Diğer bir ifade ile yeni sosyal risk anlayışı; öncelikle sosyal dışlanmanın belli toplum kesimleri için yapısal ve sürekli bir hal aldığına yaptığı vurgu yapmaktadır. Yine sosyal dışlanma kapsamındaki toplum kesimlerinin çapının çok ciddi biçimde artması ve toplumsal yapının etkisi ile sorunun çözümünün öncesine göre çok zor bir hale geldiğine yönelik vurgusu nedeniyle farklı bir yaklaşım olarak kabul edilebilir.

Yeni sosyal risk olgusu veya yeni sosyal risk yaklaşımı, sosyal dışlanma riskinin yeni dönemde farklı formlarda oluştuğunu vurgulayarak, yeni sosyal koruma mekanizmalarının geliştirilmesi gerektiğini ileri sürer. Bu anlamda yeni sosyal risk yaklaşımı, sosyal dışlanma ile mücadelede yeni bir yaklaşım olarak kabul edilmelidir. AB'nin Lizbon Zirvesi ile benimseydiği sosyal yatırım merkezli sosyal içerme stratejisi bunu desteklemektedir (Cantillon, 2011: 439).

3. Yeni Sosyal Koruma Anlayışı

Geleneksel refah devletinin yeniden yapılanmasına yönelik tartışma sürecinin özellikle son on yılında geleneksel refah devletinin eski risklere yönelik tasarlandığı ve bu nedenle yeni riskler için yeniden tasarlanması gerektiği savunulmaktadır.

Bazı çalışmalarda refah devletinin yeniden yapılanması sürecinde sosyal politikalarda meydana gelen kayma 'endüstriyel sosyal politikalar' ve 'post endüstriyel sosyal politikalar' şeklinde tanımlanmaktadır. Buna göre endüstriyel sosyal politikalar sosyal sigorta, iş ve gelir güvencesini sağlamaya yönelik iken post endüstriyel sosyal politikalar sosyal yatırım, aktifleşme ve ihtiyaç temelli sosyal koruma ile ilgilenmektedir. Endüstriyel sosyal politikalar endüstri çağında yaygın olan yaşlılık, işsizlik, hastalık ve malüllük gibi nedenlerle ortaya çıkan gelir ve iş kaybı gibi tipik riskler için refah teminini amaçlarken, post endüstriyel sosyal politikalar ise post-endüstriyel toplumların tipik özelliği olan atipik istihdam, uzun süreli işsizlik, işle birlikte yoksulluk -çalışan yoksulluğu, aile istikrarsızlığı ve işgücü piyasasına katılım için fırsat eksikliği gibi riskleri kapsamına almayı amaçlamaktadır (Häusermann, 2011: 4-5).

Geleneksel refah devleti genel olarak nakit yardım ağırlıklı olup, evin reisi olan erkeğin ailenin geçimini üstlendiği ve sosyal koruma programlarının tek maaşlı ebeveyn modeline göre belirlendiği fordist üretim-tüketim sistemi için tasarlanmıştı. Yeni refah devleti ise daha fazla hizmet ağırlıklı, bireylerin gelir elde etme kapasitelerini artırmaya ve bakım hizmetlerinin aile ve işi uyumlaştırma amaçlı olarak kullanıldığı bir model olarak düşünülmektedir. Geleneksel refah devleti daha çok Muhafazakar ve Liberal Refah Rejimleri'ne uyum göstermekteyken literatürde sosyal yatırım devleti olarak isimlendirilen yeni modelin ise Sosyal Demokrat Refah devletinin uygulamalarıyla uyum gösterdiği belirtilmektedir (Huber & Stephens, 2004: 1).

Refah devletinin yapılanmasını yeni sosyal mimari olarak tanımlayan bu anlayışta erkek hane reisinin ve onun ailesinin ihtiyaçlarının öncelendiği refah devletinin altın çağından farklı olarak, dezavantajlılığın nesiller arası transferinin önlenmesi temel ve öncelikli amaçtır. Bu amaçla sosyal korumanın ağırlık merkezi geleneksel risklere yönelik sosyal korumaya yönelik pasif harcamalardan aktif vatandaşlık-aktif toplum yaratmaya yönelik ve yeni sosyal risklere karşı proaktif güvence sağlayan yatırımlara kaymaktadır (Jenson, 12 Nisan 2012: 2,5,7).

Refah devletinin geleneksel beceri formasyonu kazandırma amaçlı politikaları istikrarlı bir emek piyasasında çalışanlar için yeterli olabilmekte iken bugünün endüstri sonrası, bilgi temelli ve hizmet ağırlıklı olarak tanımlanan ekonomisinde işgücünden sadece iyi eğitilmiş, farklılaşmış olmaları değil aynı zamanda daha esnek ve daha az iş güvencesizliği ile özdeşleşen emek piyasalarına uyumlu olmaları da istenmektedir (Cerami, 2008: 1102).

Bu nedenle yeni risk politikaları daha çok insana ücretli iş sahibi olmak yoluyla kendi kendilerine yardım etmeye, insanları rekabetçi kalmaya yönlendirmeye önem vermekte ve tüm bunların gerçekleştirebilmek için aslında en başta sorumluluklar hakkında tutum-davranış ve varsayımları değiştirmeyi amaçlamaktadır (Taylor-Gooby, 2004: 10-11). Yine yeni sosyal risk politikaları geleneksel sosyal politikalardan farklı olarak eski sosyal risklere karşı koruma amacının dışında dışarıdakiler olarak tanımlanan sosyal sigorta sistemine dahil olamayan kesimlere ve yeni risk gruplarına ayrıcalık tanımaktadır (Häusermann, 2011: 3).

Bugün doğurganlık oranlarında düşme ve yaşlanma olgusunun refah devleti için bir tehdit olduğu herkes tarafından ifade edilmektedir. Bununla birlikte kadınların çalışmasının norm haline geldiği günümüz post modern toplumlarında, doğurganlık oranlarındaki düşüşün gerçek sebebinin evlenme ya da çocuk sahibi olma arzusunda bir azalma olmadığı bilakis, kadınların iki çocuk sahibi olma yönündeki tercihlerinin devam ettiği belirtilmektedir. Aksine gelişmiş ülkelerde doğum oranlarının düşmesinin altında güvencesiz işler, iş aile yaşamını uyumlaştıramama ve işsizlik gibi faktörlerin bulunduğu görülmektedir (Esping-Andersen, 2011: 42-43).

OECD ülkeleri arasında kadınların ücretli statüde istihdam oranları en fazla olan ülkelerin en yüksek doğurganlık oranlarına ve en düşük yoksulluk oranlarına sahip olmaları ve ekonomik büyüme ve refah devletinin sürdürülebilirliği için doğurganlık oranlarının artırılmasının önemi dikkate alındığında (Thévenon, 2011: 57,59) çalışması gereken kadınların istihdamını destekleyici, iş ve aile yaşamını uzlaştırmaya politikaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Bu nedenle refah devletlerinin gelecekte finansal olarak sürdürülmesinde kadınların emek piyasasına katılması ve gelecek nesilleri üretmede istekli olması kritik bir unsur olarak görülmektedir. Özellikle tek ebeveynli ailelerde; ailede çocuk, yaşlı ve hasta bağımlıların bakımlarından kaynaklanan istihdama katılım sorunlarını en aza indirmek için (Bernard & Boucher, 2007: 217), ebeveynlerin iş ve aile yaşamını uzlaştırmaya yardım eden çocuk bakımı ve sağlık bakım hizmetleri gibi tedbirler de en başta gelen sosyal yatırım politikaları arasındadır (Bonoli & Powell, 2004: 60; Huber & Stephens, 2004: 17).

4. Yeni Sosyal Riskler ve Avrupa Birliği'nin Sosyal İçerme Stratejisi

Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde ciddi sorun oluşturan sosyal riskler olarak uzun dönem boyunca düşük-yetersiz gelire bağımlı olmak, uzun dönemli işsizlik, düşük ücretli-vasıflı istihdam, kayıt dışı istihdam, düşük eğitim seviyesi, kırılğan-savunmasız ailede yetişmek, toplumun dezavantajlı bölge ve kesimlerinde yaşamak, malullük veya problemlili sağlık durumu, bakım hizmeti zorunluluğu veya nitelik eksikliği sebebiyle emek piyasasına girememek (Frazer, 2005: 6, Hemerijck, 2011; 15) gibi risklere işaret edilmek-

tedir. Bu risklerin ise sosyal dışlanmanın çok yönlü ve boyutlu doğasını yansıttıkları ifade edilmektedir. Bir diğer ifade ile hızlı ekonomik dönüşüm ve küreselleşmeye karşılık olarak emek piyasalarının yeniden yapılanması, bilgi toplumuna yönelik gelişmelerin hızlanması, nüfusun yaşlanması ve yüksek bağımlılık oranları ve hanehalkı yapılarında meydana gelen sürekli dönüşümler gibi değişimler sonucu ortaya çıkan bu riskler günümüzde AB'de dışlanmanın yeni biçimlerini oluşturmaktadır (Frazer, 2005: 7).

Sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadele ile ilgili olarak AB 1990'larla birlikte ağırlıklı olarak kadın işgücüne yönelik ayrımcılığı önlemek amacıyla, aynı zamanda da genel olarak işgücü kesimleri arasındaki eşitsizlikleri azaltmak amacıyla atipik istihdam türlerinde çalışanların koşullarını iyileştirmeye yönelik politikalar geliştirmeye başladı. Başlangıçta Avrupa Komisyonu atipik istihdamın sosyal güvenlik korumasını normal istihdamla eşitlemeyi ve istisnai bir istihdam durumu olmasından dolayı mümkün olduğunca sınırlandırılması gerektiğini savunurken, sürecin sonunda esnekleşme ile sosyal korumayı aynı anda gerçekleştirecek orta bir yol benimsendi. (Treib & Falkner 2004: 2-3)

AB'de yeni sosyal risklere yönelik bir diğer politika ise iş ve ailenin uzlaştırılmasına yönelik ve özellikle doğum izni ve doğum sonrası işe dönüş hakkı gibi düzenlemelerdir. Yine 1990'lı yıllarda geliştirilen bu politikalar başlangıçta sadece kadınları kapsarken ilerleyen yıllarda her iki ebeveyni de kapsama almıştır. (Treib & Falkner 2004: 3-5)

Yeni sosyal risklere yönelik AB sosyal politikasında görülen bir diğer eğilim ise iş ve aile yaşamını uzlaştırmayı içermekle birlikte emek piyasasının bütün hedef kesimlerini içine alan aktifleşme stratejisidir (Taylor-Gooby, 2004: 22). 1997 yılında yapılan Lüksemburg İstihdam Zirvesi'nde kabul edilen Avrupa İstihdam Stratejisi'nin dört sütunundan biri olan istihdam edilebilirlik ile işsizlikle mücadelede pasif tedbirlerden aktif tedbirlere geçiş vurgulanmıştır (Öztürk, 2011: 122).

Lizbon Stratejisi ile AB yeni sosyal risklerle proaktif şekilde mücadele yöntemi olarak kabul edilen sosyal yatırım perspektifini benimsemiştir (Hemerijck, 2011: 12). Buna göre Avrupa sosyal modelinin emek piyasalarının esnekleşmesi ve insana yatırım yoluyla sosyal içerilmeyi destekleyen bir yapıya dönüştürülmesi hedeflenmiştir (Ferreira,2005: 3).

1999 yılındaki Amsterdam Antlaşması ile kabul görmeye başlanan ve 2000 yılında Lizbon'da strateji olarak belirlenen sosyal yatırım bu perspektifi (Öztürk, 2011:119) ile yoksulluk ve sosyal dışlanma ile mücadelede tamamen yeni sosyal risk yaklaşımının temel alındığını göstermektedir. Avrupa Komisyonu'nun 2008 yılında aktif içerilme ile ilgili bir tavsiye kararı yayınlarak, sosyal dışlanmayla mücadeleyi aktifleşme stratejisi kapsamında sürdürülmesi gerektiğini vurgulaması (European Commission, 2008: 1) ise bu temelin devam ettirildiğini ortaya koymaktadır. Nitekim AB yoksulluğun en önemli belirleyicisi olarak emek piyasasından dışlanma, çalışan yoksul olma durumu ve bölünmüş emek piyasasında tutunma için fırsat eksikliği olduğunu vurgulamakta ve sosyal içerilme için nitelik kazandırmayı en önemli yol olarak kabul etmektedir (European Commission, 2011; 25,36).

5. Kadın İstihdamının Yetersizliği ve Çocuklar İçin Fırsat Eşitliğinin Önemi

Çalışan yoksulluğu karşısında hanelerin refahını artırmanın yolu olarak kadın istihdamını artırma bir sosyal politika stratejisi olarak kabul edilmektedir. Fakat tek boyutlu biçimde kadın istihdamını artırmak bugün için tek başına toplumun tüm kesimleri için fırsat eşitliğini sağlamaya yetmemektedir. Bilakis Esping-Andersen geleneksel toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü üzerine temellendirilen sosyal ve ekonomik düzenin bozularak kadınların istihdama katılması durumunun refah devleti tarafından özel bir takım tedbirlerle desteklenmediği sürece aile ve toplumsal yaşamda olumsuz sonuçlar yaratma potansiyeli taşıdığına işaret etmektedir (Esping-Andersen, 2011: 75). Bakım hizmetlerinin yetersiz olmasının yol açtığı eşitsizliğin yanı sıra homogaminin gelir eşitsizliğini artıran doğası da, bu potansiyeli doğuran en önemli olgulardan birisidir.

Söyle ki, toplumdaki gelir dağılımını etkileme de evliliklerdeki istikrarlılığın artmasının ciddi etkisinin olmasının yanı sıra, evliliklerin homogami biçiminde yapılması da eşitsizlik durumunu şiddetlendirme yönünden etkili olabilmektedir. Özellikle de emek arzının eğitim düzeyi ile pozitif ilişki içinde olması ve düşük vasıflı erkeklerin gelirinin aşınması durumunda bu durum daha ciddi bir hal alacak ve kadın istihdamının eşitsizlik üzerindeki etkisi artacaktır. Ve çalışan zengin ve çalışan yoksul

aileler arasında ABD ve Güney Avrupa ülkelerinde görüldüğü şekilde bir kutuplaşmayı doğuracaktır (Esping-Andersen, 2011: 82,84,89).

Bu durumda ise gerçek anlamda fırsat eşitliğinin sağlanmasında kadınların istihdama katılmalarını kolaylaştırıcı düzenlemelerin yanı sıra özel olarak çocuklara yönelik sosyal yatırım uygulamaları sosyal politika içinde stratejik ve öncelikli bir konuma gelmektedir. Bu nedenle çocuklara yönelik sosyal yatırım stratejisinin sosyal içerilme politikalarında merkezi konumda olması gerektiği kabul edilmekte ve yeni dönemin refah düzenine ulaşmada, çocuklara yatırım yapmak ve çocuk yoksulluğunu önlemek, yetişkin yoksulluğunu azaltmada en önemli adım olarak görülmektedir (Lister, 2004: 157,159).

6. Önleyici Sosyal Koruma Stratejisi Olarak Çocuk Yoksulluğu İle Mücadele

Yeni sosyal koruma anlayışı içinde eşitsizliğin nesiller arası geçişken-kalitimsal özellikten çıkartılması önemli bir yer tutar. Bu ise bireylere ve özellikle geleceğin çalışanları olan çocuklar için fırsat eşitliğinin sağlanmasını gerektirmektedir. Fırsat eşitliği kavramını Roemer'in avantajlara ulaşmada etkili olan belirleyenler için yapmış olduğu çaba ve koşullar ayırımından (Ferreira & Gignous, 2010: 1) yola çıkarak, bireylerin hayatta başarılı sonuçlara ulaşabilmek için gösterecekleri benzer bireysel çabaların oluşum ve etkinliğinin toplumsal-çevresel koşullar tarafından belirlenmesi durumunun, toplumdaki her bir birey için aynı olması olarak tanımlayabiliriz.

Yoksulluk içinde yaşayan çocuklar, yaşama, büyüme ve gelişme açısından gerekli maddi ve manevi kaynaklardan yoksun kaldıklarından potansiyellerini tam olarak gerçekleştiremeyip, gelecekte de yoksulluk içinde yaşamak zorunda kalmaktadırlar. Özellikle yoksul ebeveynlerin sahip oldukları sosyal dışlanmışlığın çocukların bilişsel gelişimleri ve eğitim başarıları üzerindeki olumsuz etkilerinden dolayı yoksulluk kuşaklararası yapısal bir meseleye dönüşmektedir. Bu nedenle yoksulluğun bir kısır döngü halini alarak gelecek kuşaklara aktarılmasını engellemek için çocuk yoksulluğunun önlenmesi oldukça önemlidir (Kurnaz, 2007: 50,51).

Eşitsizliğin nesiller arasında devam eden bir olgu olmasını engelleyerek, toplumsal eşitsizlikleri azaltmada özellikle erken çocukluk gelişimine

yönelik programlar çok önemli bir yer tutmaktadır. Doğum öncesinden başlayarak, doğum sonrasındaki ilk aylar ve yıllardaki beyin gelişimi, yaşamın geri kalan kısmında hayattaki genel başarı için gerekli olan tüm bilişsel, fiziksel ve sosyal becerilerin oluşumunu etkilemektedir (Dünya Bankası, 2010: xii). Bu nedenle erken çocukluk dönemindeki yoksulluk çoğunlukla aslında yetişkinlikteki yoksulluğun sebebi olmaktadır (Bäckman & Nilsson, 2011: 107).

Çocuk yoksulluğu istisnai durumlar hariç sürekli olarak ailenin yoksulluğu ile paralellik göstermektedir. Çocuk yoksulluğu çoğunlukla ailenin refah seviyesinden ileri gelmekte olup, bu riskle en fazla karşı karşıya kalan çocukların buldukları ailelerin temel bazı özellikleri UNICEF tarafından çocuk sayısının çok fazla olması, tek ebeveynli aileler, düzenli gelire sahip olmayan ebeveynler, örgün eğitim almamış ebeveynler, ailede engelli bulunması şeklinde ifade edilmektedir (Kurnaz, 2007: 50). Ailede yaşanan yoksulluk çocukların hem biyolojik ve zihinsel potansiyellerini hem de özsaygı ve özgüvenlerini tahrip ederek bir kısır döngü şeklinde bir sonraki kuşağa geçmektedir (Hatun vd., 2003: 252-253).

Yukarıda açıklandığı üzere çocukların gelişmesi için ilk yılların avantaj ya da dezavantajlı konumda geçmesinin bütün çocukluk döneminin ve yetişkinlikteki deneyimlerinin belirlenmesinde çok önemli olduğu gerçeğinden hareketle hükümetler tarafından çocuklara ilk çocukluk döneminde yapılan yatırımların sosyal politikanın önemli bir parçası olduğu yaygın biçimde kabul edilmektedir (Katz & Redmond, 2009: 94). Post-endüstriyel bir toplum ve ekonomik yapı koşullarında gerçek anlamda bir fırsat eşitliğinin de bu tür sosyal yatırım uygulamaları ile sağlanacağı görülmektedir.

SONUÇ

Sosyal korumada yeni sosyal risk yaklaşımı, sosyal risklerle mücadelede öncelikle ekonomik-toplumsal yapı ve sosyal dışlanma-yoksulluk arasındaki nedensellik analizine vurgu yapmakta ve önleyici çözüm mekanizmalarının üretilebileceğine dikkat çekmektedir. Yeni sosyal risk perspektifi ayrıca sosyal risklerin doğasının da ciddi biçimde değiştiğine bu nedenle, sosyal koruma-içerme politikalarının geliştirilmesinde bu yeni risk üreten mekanizmaları dikkate alma gereğine vurgu yapmaktadır.

Yeni dönemde yatırım nitelikli sosyal koruma ve dinamik ekonomik yapı arasındaki simbiyotik ilişkinin güçlenmesi ve toplumsal yapılarda meydana gelen değişimler sosyal politika ve iktisadı daha fazla iç içe geçirirken, sosyal politikayı alışılmışın dışında çok disiplinli bir bilim haline getirmektedir. Bu duruma ise yeni kuşak olarak nitelenen sosyal riskleri meydana getiren dinamiklerin post modern toplum yapısından kaynaklı çok boyutlu ve kendine özel bir doğasının olmasının neden olduğu söylenebilir. Emek piyasalarının, rekabetin niteliğinin dönüşümünü gibi ekonomik gelişmelere aile yapısının dönüşümü, bireyselleşme gibi toplumsal gelişmelerin eşlik etmesinin yanı sıra homogami olgusu bu özgün doğayı öne çıkaran bir vaka olarak gösterilebilir. Dolayısı ile yeni sosyal risklerle tam anlamıyla başa çıkmanın kadın, aile, çocuk, eğitim ve emek piyasası politikalarından oluşan bütünleşik bir sosyal politika seti gerektirdiği ve başarılması çok kolay olmayan bir alan olduğu görülmektedir.

Aynı şekilde birçok AB ülkesinde olduğu gibi ailelerin günlük yaşamını etkileyen ekonomik ve finansal türbülansların nüfusun büyük bir kesimini etkilemesi sonucunda aile politikaları daha önemli hale gelirken, aynı zamanda meydana gelen yapısal değişikliklerin de çok farklı amaçları yerine getirebilecek kapsamlı ve sürdürülebilir aile politikalarının geliştirilmesini gittikçe zorlaştırmakta olduğu belirtilmektedir. Bu koşullar altında aile politikalarının çocuklara yatırımı sağlayacak şekilde düzenlenmesi ve çocuk yönelimli aile politikalarının da erken dönem çocuk eğitimi ve bakımı olarak tezahür ettiği vurgulanmaktadır (Deven, 2009: 11-12).

Ücret seviyelerinin düşük olduğu işgücü kesimleri için özellikle her iki ebeveynin çalışmasının zorunlu olduğu bir toplumda iş ve aile sorumluluklarını uyumlaştıracak düzenlemelerin ve sosyal hizmetlerin kadın istihdamını artırmada hayati bir önemde olduğu görülmektedir. Kadınların aile gelirine katkısı neticesinde gelir yetersizliğinden kaynaklanan çocuk yoksulluğu da azalacaktır.

Bununla birlikte tek ebeveynli aileler ve düşük nitelikli çift ebeveynli aileler için iş ve aile yaşamını uzlaştırmak geleneksel risk bağlamında çok faydalı olsa da, yeni risk bağlamında sorunu tam anlamıyla çözemeyeceği toplum kesimleri hala varlığını sürdürecektir. Çünkü geline aşamada kadınların işgücüne katılımı ve hane gelirine katkısı artarken ve bu durum homogami olgusu ile birlikte zengin ve yoksul aileler arasındaki gelir

eşitsizliğini derinleştirmektedir. Bu yüzden bu olumsuzluğu telafi edecek nitelikte çocuklar için fırsat eşitliğini sağlayacak sosyal yatırım uygulamaları önem kazanmaktadır.

Sosyal politikada yeni sosyal risk anlayışı ile birlikte çocuk yoksulluğuna yönelik geleneksel adalet temelli yaklaşımın ötesine geçilerek, meselelerin ekonomik etkinlik temelinde ele alınması gerektiği kabul edilecektir. Buna göre çocuk refahı sosyal adaletin sağlanmasının bir unsuru olmanın yanı sıra, ekonomik etkinliğin sağlanmasının zorunlu şartı olarak kabul edilmeli ve bu alanda yapılan harcamalar karşılıksız bir transfer harcaması olarak değil de, bir yatırım harcaması olarak görülmelidir.

Son olarak sosyal yatırım politikaları ek finansman gereksiniminden dolayı uygulanması çok zor olduğundan tüm sosyal tarafların adanmışlığını gerektirmektedir. Bu noktada ayrıca her kesimin sorumluluğu da bulunmaktadır. 1980 sonrasındaki sanayi ötesi toplum yapısındaki gelişmeler çoğunlukla örgütsüz kapitalizm metaforu ile açıklanmaya çalışılmakta ve gelir eşitsizliği, yoksulluk gibi sorunların gelişiminde bu daha önceki örgütlü, işçi işveren ve devlet arasında belli bir dengenin, uzlaşımın sağlandığı yapıdan; asimetrik güç dengesinin olduğu ve uzlaşımın ortadan kalkması sonucu oluşan dereğüle edilmiş bir yapıya geçişe atıf yapılmaktadır. Diğer taraftan Ulrich Beck bu toplumu risk toplumu olarak tanımlamakta ve bunu yaratan örgütlü sorumsuzluğa işaret etmektedir. Örgütsüz kapitalist sistemin sorun yaratması nasıl ki kabul ediliyorsa, örgütlü sorumsuzluğun sorun yaratma potansiyeli de yadsınmamalıdır. Bu nedenle örgütlü sorumsuzluk kavramını kullanarak, gelecekteki daha büyük eşitsizlikleri ve toplumsal uyumsuzlukları önlemek için bugün hem emeğin hem de sermayenin ve de hükümetlerin örgütlü sorumsuzluktan kaçınması gerektiği söylenmelidir. Bu noktada sosyal politika amaçlarını belirlemede, sorumluluk bilinci ile hareket etmek ve toplumun tamamının ve gelecekteki çıkarlarının bir bütün olarak dikkate alınması yerine getirilmesi gereken bir örgütlü sorumluluktur. Çünkü sosyal politika ve küresel rekabetçi ekonomik yapı arasındaki bağımlı ilişki ve post endüstriyel emek piyasaları ile post modern toplumun gerçekleri bunu zorunlu kılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arpacioğlu, Özge, Metin Yıldırım, (2011), Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi, **Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2.
- Aust, Andreas ve Ana Arriba, (2004), “Policy Reforms And Discourses In Social Assistance In The 1990s: Towards ‘Activation?’”, **Unidad de Políticas Comparadas (CSIC) Working Paper, No. 04-11**.
- Bäckman, Olof ve Anders Nilsson (2011), “Pathways to Social Exclusion – A Life-Course Study”, **European Sociological Review**, V.27, N.1.
- Bernard, Paul ve Guillaume Boucher, (2007), “Institutional Competitiveness, Social investment, And Welfare Regimes” **Regulation & Governance**, No.1.
- Bianchi, Suzanne M.,(2011) “Changing Families, Changing Workplaces”, **The Future of Children**, V. 21, N.2, Fall.
- Bonoli, Giuliano ve David Natali, (2011), “The Politics of The New Welfare States in Western Europe”, **European University Institute Working Papers RSCAS**, 2011/17, March 2011.
- Bonoli, Giuliano, (2004), “New Social Risks And The Politics of Postindustrial Social Policies”, ESPAnet/CCWS Young Researches Conference, Denmark, 1-3 October 2004, <http://www.socsci.auc.dk/welfare/conference-2004/papers/bonoli.pdf>, (26 Nisan 2012).
- Bonoli, Giuliano ve Martin Powell, (2004), “One Third Way or Several”, , **Welfare State Change, Towards a Third Way?**, Eds. Jane Lewis ve Rebecca Surrender, New York: Oxford University Press, pp.47-66.
- Cantillon, Bea, (2011), “The Paradox Of The Social Investment State: Growth, Employment And Poverty In The Lisbon Era”, **Journal of European Social Policy**, Vol. 21(5).
- CEDEFOP -European Centre For The Development of Vocational Training, (2010), **Skills Supply And Demand in Europe Medium-Term Forecast up to 2020**, Luxembourg.
- Cerami, Alfio, (2008), “New Social Risks in Central and Eastern Europe: The Need For a New Empowering Politics of The Welfare State”, **Czech Sociological Review**, V.44, N.6.

- Chapple, Simon. (2009), "Child Well-Being and Sole-Parent Family Structure in the OECD: An Analysis", OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 82.
- Cural, Mehmet, (2009), "OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler", **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, C.4, S.2, Ekim.
- Çalışkan, Şadan, (2010), "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği Ve Yoksulluk", **Sosyal Siyaset Konferansları**, 59. Kitap, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Daly, C. Mary ve Robert G. Valetta, (2004), "Inequality And Poverty in The United State: The Effects of Rising Male Wage Dispersion and Changing Family Behavior", March, <http://www.frbsf.org/econsrch/workingp/2000/wp00-06.pdf>, (04.07.2012).
- Deven, Fred, (2009), **Antecedents And Development in The Family Policies of Some Council of Europe Member States**, Council Of Europe, Department of Well-Being, Health And Family, Brussels, May. www.coe.int/t/dc/files/source/Report1.doc (01 Mayıs 2012)
- Durgun, Özlem, (2011), "Türkiye'de Yoksulluk ve Çocuk Yoksulluğu Üzerine Bir İnceleme", **Bilgi Ekonomisi Ve Yönetimi Dergisi**, Cilt:6, Sayı:1.
- Dünya Bankası, (2010), **Türkiye: Gelecek Nesiller İçin Fırsatların Çoğaltılması 'Yaşam Fırsatları' Konulu Rapor**, Şubat.
- Eichhorst, Werner ve Regina Konle-Seidl, (2008), "Contingent Convergence: A Comparative Analysis of Activation Policies", **IZA Discussion Paper**, No. 3905, December.
- Esping-Andersen, Gøsta, (2002), "Towards The Good Society Once Again?", **Why We Need a New Welfare State**, Ed. Esping-Andersen, Gøsta, New York: Oxford University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta, (2011), **Tamamlanmamış Devrim Kadınların Yeni Rollerine Uymak**, Çev. Selin Çağatay, İstanbul, İletişim Yayınları.
- European Commission, 2011, **The Social Dimension of The Europe 2020 Strategy**, March 2011

European Commission, **Commission Recommendation** 2008/867/EC On The Active Inclusion of People Excluded From The Labour Market [2008] OJ L307/11.

EWCO, Working poor in Europe – Portugal,

<http://www.eurofound.europa.eu/ewco/studies/tn0910026s/pt0910029q.htm> (25.06.2012)

EWCO, Trend Towards Narrowing of Gender Pay Gap, <http://www.eurofound.europa.eu/ewco/2007/03/BG07030291.htm>, (13.06.2012)

Ferreira, Francisco H.G. ve Jérémie Gignous, (2010), “Eğitimde Fırsat Eşitsizliği:Türkiye Örneği”, **DPT-Dünya Bankası Refah ve Sosyal Politika Analitik Çalışma Programı Belgesi No:4**, Ankara, Mart 2010.

Ferreira, Leonor Vasconcelos, (2005) “Social Protection and Chronic Poverty: Portugal and the Southern European Welfare Regime”, **FEP Working Paper** No.168, March.

Frazer, Hugh, (2005) “Setting The Scene Europe-wide: The Challenge of Poverty And Social Exclusion”, **Community Development Journal**, V. 40, N.4.

Hamplová, Dana, (2005), “Educational Homogamy in Marriage And Cohabitation in Selected European Countries”, **International Sociological Association Research Committee 28 On Social Stratification And Mobility**, Los Angeles, August 18-21 2005.

Harrits, Gitte Sommer, (2006), “Individualizing Welfare And New Social Risks”, **Conference of Welfare State Change, Conceptualisation, Measurement And Interpretation**, Denmark, January. <http://vbn.aau.dk> (18.04.2012)

Hatun, Şükrü, Nilay Etiler ve Erdem Gönüllü, (2003), “Yoksulluk ve Çocuklar Üzerine Etkileri”, **Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi**, C.46.

Häusermann, Silja, (2011), “Post-industrial Social Policy Reforms in Continental Europe: What Role For Social Partners?”, **18th**

- Conference of Europeanists**, Barcelona, June. http://www.mwpweb.eu/1/22/resources/publication_955_1.pdf, (01 Mayıs 2012)
- Hemerijck, Anton, (2011) "The Social Investment Imperative Beyond The Financial Crisis", **Challenge Europe, Issue 21, Growth, Well-Being And Social Policy in Europe: Trade-Off or Synergy?**, European Policy Center, May 2011, ss.11-19.
- Huber, Evelyne ve John D. Stephens, (2004), "Combating Old And New Social Risks", **14th International Conference of Europeanists**, March 11-13.
- ILO, (2011), **Global Wage Trends And Wage Policy Developments in Selected Countries**, Geneva, March.
- ILO, (2010), **Global Wage Report 2010/2011**, Geneva.
- İlkkaracan, İpek, (2010), **Emek Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitliğine Doğru İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları**, İstanbul, İTÜ BMTKAUM ve KİH-YÇ.
- Jenson, Jane, (12.04.2012), "Social Investment For New Social Risks: Consequences of The LEGO Paradigm For Children", (<http://www.cccg.umontreal.ca/pdf/Social%20investment%20Jane%20Jenson.pdf>).
- Kapar, Recep, (2004), Uygun İş Bağlamında Çalışan Yoksullar", **Sosyal Siyaset Konferansları**, 48. Kitap, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Katz, Ilan ve Gerry Redmond, (2009), "Investment In Early Childhood In Australia: International Comparisons And Recent Trends", **Health Sociology Review**, Vol.18, No.1, June.
- Kurnaz, Şebnem Avşar, (2007), "Çocuk Yoksulluğu", **Aile ve Toplum**, Nisan-Mayıs-Haziran.
- Lee, Chulhee, (2008), "Rising **Family Income Inequality** in The **United States**, 1968 - 2000 : Impacts of Changing Labor Supply, Wages, And **Family** Structure", **International Economic Journal**, V.22, N.2, June.

- Lister, Ruth, (2004), “The Third Way’s Social Investment State”, **Welfare State Change, Towards a Third Way?**, Eds. Jane Lewis ve Rebecca Surrender, New York: Oxford University Press, pp.47-66.
- Lu, Yuqian, René Morissette ve Tammy Schirle, “The Growth of Family Earnings Inequality in Canada: 1980-2005”, http://www.tammyschirle.org/research/lu_morissette_schirle.pdf, (04.07.2012)
- Maldonado, Laurie C. and Rense Nieuwenhuis, (2014), Family Policies and Single Parent Poverty in 18 OECD Countries, 1978-2008, Luxembourg Income Study, Working Paper Series No. 622.
- Nelson, Moira, (2012), “ State of The Art: Reconciling Work And Welfare In Europe”, **NEUJOBS State of The Art Report**, No:5, March. [http://www.neujobs.eu/sites/default/files/publication/2012/03/NEUJOBS SoA No5 Del 5.1.pdf](http://www.neujobs.eu/sites/default/files/publication/2012/03/NEUJOBS_SoA_No5_Del_5.1.pdf), (09 Mayıs 2012).
- Nielsen, Johannes, (2004), **Single Parents in the Nordic Countries**, Nordic Social-Statistical Committee (NOSOSCO), Copenhagen.
- OECD, (2013), Family Database, Family size and household composition, www.oecd.org/social/family/database (05.02.2014)
- OECD, (2011a), **Forum on Tackling Inequality, Growing Income Inequality in Oecd Countries: What Drives it And How Can Policy Tackle it?**, Paris, 2 May.
- OECD, (2011b), **Doing Better For Families**.
- OECD, (2010), **Gender Brief**, OECD Social Policy Division.
- OECD, (2008), **Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries**.
- OECD, **Family Database, In Income Inequality And Income Position Of Different Household Types**, <http://www.oecd.org/dataoecd/52/13/43201528.pdf>, (21.06.2012)
- OPFS- One Parent Families Scotland, (2009), **One Parent Families –A Profile**, August, <http://www.opfs.org.uk/>, (20.09.2012)

- Ostrovsky, Yuri, "Long-Run Family Earnings Inequality and Trends in The Correlation of Spouses' Permanent And Transitory Earnings: Is Assortative Mating on The Rise in Canada", <http://www.sole-jole.org/11051.pdf>, (04.07.2012)
- Öztürk, Şenol, (2011), "Sosyal Politikada Aktifleşme Stratejisi: Refah Devletinin Çıkış Yolu Mu, Çöküş Yolu Mu?", **Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi**, C.12, S.1.
- Plutzer, K. ve M. J. N. C. Keirse, (2010), "Incidence And Prevention of Early Childhood Caries in One- And Two-Parent Families", **Child: Care, Health And Development**, V.37, N.1.
- Sapancalı, Faruk, (2005), "Avrupa Birliği'nde Sosyal Dışlanma Sorunu ve Mücadele Yöntemleri", **Çalışma Ve Toplum**, 2005/3.
- Skinner, Christine, (2014) , Social Change And Policy Challenges in Developing Countries, *Journal of Family Studies*, V: 20, N:3, pp: 273-285.
- Skinner, C., J., Bradshaw ve J. Davidson, (2008), "Child Support Policy: An International Perspective", **Luxembourg Income Study, Working Paper No:478**, April.
- Sorensen, Elaine, Ronal Mincy ve Ariel Halpern, (2000), "Redirecting Welfare Policy Toward Building Strong Families", **The Urban Institute**, Washington, March.
- Taylor-Gooby, Peter, (2004), "New Risks And Social Change", **New Risks, New Welfare**, Ed. Peter Taylor-Gooby, Cambridge, Oxford University Press,.
- Thévenon, Olivier, (2011), "Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis", **Population And Development**, V.37, N.1, March.
- Treib, Oliver ve Gerda Falkner, "The EU and New Social Risks: The Need for a Differentiated Evaluation", **14th Biennial Conference of Europeanists, "Europe and the World: Integration, Interdependence, Exceptionalism?"**, Chicago, USA, 11-13 March 2004.

Uyanık, Yücel, (2008), "Neoliberal Küreselleşme Sürecinde İşgücü Piyasaları", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10/2.

Waldfofel, Jane, Terry-Ann Craigie, ve Jeanne Brooks-Gu, (2010), "Fragile Families and Child Wellbeing", **The Future of Children**, V.20, N.2, Fall.